

Nr 39.

Ankom till riksdagens kansli den 12 december 1941 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § och 2 § 1 mom. lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, m. m.

Genom en den 24 oktober 1941 dagtecknad proposition, nr 317, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

1) L a g

angående ändrad lydelse av 1 § och 2 § 1 mom. lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Härigenom förordnas, att 1 § och 2 § 1 mom. lagen den 27 juni 1902. innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar,¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

1 §.

Har, för någon ords förseende med belysning eller drivkraft eller för dylikt ändamål eller för beredande av drivkraft åt sådan industriell anläggning, som finnes vara av större betydelse för det allmänna, Konungen prövat nödigt, att fastighet, som tillhör annan än kronan, användes till station för alstrande av elektrisk kraft annorledes än medelst vattenkraft, till framdragande av elektrisk starkströmsledning eller eljest till elektrisk starkströmsanläggning, skall vad för ändamålet erfordras emot ersättning avstås eller upplåtas. Tarvas för viss fastighets förseende med belysning eller drivkraft, att elektrisk starkströmsledning framdrages över annan fastighet, som ej tillhör kronan, skall, ändå att ledningen ej är avsedd för anläggning av större betydelse för det allmänna, vad för ändamålet erfordras avstås eller upplåtas, såframt det intrång, som därav förorsakas, av Konungen prövas ringa i jämförelse med nyttan av ledningen. Har fastighets ägare förklarat sig villig att upplåta nyttjanderätt eller servitutsrätt för elektrisk starkströmsledning och medför expropriation därav allenast ringa men, vare Konungens tillstånd till expropriationen ej erforderligt.

¹ Senaste lydelse av 1 § se 1931: 148 och av 2 § 1 mom. se 1938: 458.

Menighet vare ej pliktig att utan synnerliga skäl inom område, för vilket finnes stadsplan eller byggnadsplan, eller inom fastställt hamnområde avstå eller upplåta gata, torg, allmän plats eller vattendrag.

Ej heller vare, där ledningen skall inom område, för vilket ej finnes stadsplan eller byggnadsplan, framdragas på mindre avstånd än etthundrafemtio meter från boningshus eller annan vid gård uppförd byggnad eller tomtplats eller trädgård, som tillhör fastighetens ägare, denne skyldig något avstå eller upplåta, utan så är, att Konungen finner annan sträckning, som utan synnerlig olägenhet för anläggaren kan användas, medföra minst lika stort men som den föreslagna.

Skall enligt vad i denna paragraf är sagt fastighet avstås eller upplåtas, äge, där ej här nedan annorlunda föreskrives, vad i lagen om expropriation i allmänhet stadgas samt den särskilda bestämmelsen i 91 § första stycket ävensom i fråga om elektriska starkströmsledningar övriga i sagda lag meddelade särskilda bestämmelser om expropriation för elektriska svagströmsledningar motsvarande tillämpning; och skall vad där stadgas med avseende å upplåtelse av nyttjanderätt för svagströmsledning gälla jämväl beträffande upplåtelse av servitutsrätt för starkströmsledning.

2 §.

1 mom. Vill någon — — — olika ägare.

Skall inom område, för vilket ej finnes stadsplan eller byggnadsplan, ledning framdragas ovan jordytan på mindre avstånd än tjugumeter från byggnad, som ovan nämnts, eller tomtplats eller trädgård, må, där ej anläggningen skall utföras inom inhägnat järnvägsområde, tillstånd till anläggningen icke mot bestridande av byggnadens, tomtplatsens eller trädgårdens ägare meddelas, utan så är, att annan sträckning, som utan synnerlig olägenhet för anläggaren kan användas, prövas medföra minst lika stort men som den föreslagna.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1942.

I mål, däri stämning utfärdats före nya lagens ikraftträdande, skall vad i äldre lag stadgas om förhöjning i ersättning alltjämt tillämpas.

2) L a g

angående ändrad lydelse av 48, 89 och 91 §§ lagen den 12 maj 1917
(nr 189) om expropriation.

Härigenom förordnas, att 48, 89 och 91 §§ lagen den 12 maj 1917 om expropriation¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

¹ Senaste lydelse av 48 § se 1934: 31.

48 §.

Expropriationsersättning, som enligt 47 § blivit av rätten fastställd, skall nedsättas hos Konungens befallningshavande inom nittio dagar från det rättsens utslag vunnit laga kraft. Avser expropriationen upplåtelse av särskild rätt, som medför allenast ringa men, och prövas den, om fastigheten besväras av sökt eller beviljad inteckning för fordran eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken kan häfta för ogulden köpeskillning, uppenbarligen icke rubba fordringsägarens säkerhet, äge rätten medgiva, att nedsättning ej behöver äga rum. Har sådant medgivande lämnats, göre den exproprierande, i stället för att nedsätta ersättningen, anmälan hos Konungens befallningshavande och styrke därvid, att expropriationsersättningen guldits. Vad i denna lag är stadgat om nedsättande av expropriationsersättning skall i tillämpliga delar gälla anmälan som nu sagts.

Vid nedsättning eller anmälan, varom i första stycket förmäles, ingive den exproprierande till Konungens befallningshavande rättsens utslag jämte bevis att och när utslaget vunnit laga kraft. När nedsättning äger rum, skall den exproprierande tillika ingiva gravationsbevis rörande fastigheten, såframt ej förordnande enligt 47 § tredje stycket meddelats.

89 §.

Ansökning om — — — redogörelse därför.

Har fastighetens ägare förklarat sig villig att upplåta nyttjanderätt för ändamålet och medför expropriation därav allenast ringa men, vare Konungens tillstånd till expropriationen ej erforderligt; och skall i ty fall den utredning, som skolat ingivas till Konungen, i stället förebringas hos rätten.

91 §.

Bifalles ansökning, som i 89 § sägs, eller har fastighetens ägare förklarat sig villig att upplåta nyttjanderätt för ändamål, som där avses, må fastigheten, sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats, genast tagas i användning av den exproprierande, om han hos Konungens befallningshavande ställer pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta därå från tillträdesdagen.

Vad i — — — motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1942.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för dessa förslag, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Framställda önskemål.

I olika sammanhang har fråga väckts angående ändrade bestämmelser om rätt att framdraga elektriska ledningar över annans mark och om införande av möjlighet att på ett enkelt sätt trygga ledningsrätt för framtiden, när fas-

tighetsägaren lämnat medgivande till lednings framdragande. Tillika ha önskemål framförts om möjlighet att i större utsträckning utbetala expropriationsersättning direkt till fastighetsägaren, således utan att ersättningen behöver nedsättas hos länsstyrelsen. I samband härmed har uppkommit fråga om expropriationsrättens innebörd, då koncession för ledningen är tidsbe-gränsad.

Rätt att taga i anspråk annans mark för elektrisk ledning, kan vinnas antingen enligt den allmänna lagen om expropriation den 12 maj 1917 eller enligt lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Enligt 1917 års lag om expropriation får fastighet, som tillhör annan än kronan, efter tillstånd av Kungl. Maj:t tagas i anspråk för vissa angivna ändamål, såsom för allmän väg eller för telegraf- eller telefonanläggning eller annan anläggning för den allmänna samfärdselns främjande, ävensom för annat ändamål, som är jämförligt med något av, bland andra, de nu nämnda och som äger väsentlig betydelse för det allmänna.

I 1902 års lag stadgas, att om Konungen, för någon ords förseende med belysning eller drivkraft eller för dylikt ändamål eller för beredande av drivkraft åt sådan industriell anläggning som finnes vara av större betydelse för det allmänna, prövat nödigt, att fastighet, som tillhör annan än kronan, användes till station för alstrande av elektrisk kraft annorledes än medelst vattenkraft eller eljest till elektrisk starkströmsanläggning, skall vad för ändamålet erfordras emot ersättning avstås eller upplåtas. Menighet är dock ej pliktig att inom område, för vilket finnes stadsplan eller byggnadsplan, eller inom fastställt hamnområde avstå eller upplåta gata, torg, allmän plats eller vattendrag. Ledning må ej heller tvångsvis framdragas inom område, för vilket ej finnes stadsplan eller byggnadsplan, på mindre avstånd än 150 meter från boningshus eller annan vid gård uppförd byggnad eller tomtplats eller trädgård som tillhör fastighetens ägare, utan så är att Konungen finner annan sträckning för ledningen icke kunna utan synnerlig olägenhet användas.

Mellan expropriation enligt 1917 års lag och expropriation enligt 1902 års lag föreligger bland annat den skillnaden att i senare fallet skall utgå 50 procents förhöjning å ersättningen, dock att om fastigheten skall användas för kronans räkning eller om sådant fall är för handen att expropriation för starkströmsanläggning kan äga rum jämlikt 1917 års lag, förhöjning ej skall beräknas.

Varken 1917 års lag eller 1902 års lag torde ge den enskilde fastighetsägaren rätt att, då fråga ej är om anläggning av större betydelse för det allmänna, för sin fastighets behov framdraga ledning över annans mark. Såvitt angår telefonanläggning torde dock, åtminstone därest telegrafstyrelsen ställer sig såsom sökande till expropriation, sådan kunna erhållas enligt 1917 års lag, även om ledningen närmast tjänar endast viss fastighets behov.

I skrivelse till Konungen den 11 mars 1935 (nr 71) har riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående möjligheterna att

förenkla och förbilliga förfarandet vid tvångsförvärv av rätt att å annans mark framdraga elektriska ledningar.

Skrivelsen var föranledd av en motion (II: 256), i vilken anfördes, att det kunde möta svårigheter att få draga elektriska lågspännings- eller telefonledningar över annans mark. I allt fall kunde det enligt vad i motionen anføres bli va nödvändigt att erlägga oskäligen ersättningar och i de fall då expropriation kunde äga rum vore den förenad med stora kostnader och toge lång tid i anspråk. Motionären framhöll, att numera fordrades till nästan varje hem på landet dylika ledningar.

Andra lagutskottet, vars utlåtande (nr 12) godkändes av riksdagen, fann önskvärt, att förfarandet vid tvångsförvärv av äganderätt eller annan rätt till mark för framdragande av elektriska ledningar ordnades så enkelt och billigt som möjligt. I fråga om vattenledningar syntes det tillvägagångssätt, som anvisades i lagen den 28 juni 1918 om rätt att över annans mark framdraga ledning för vatten till husbehovsförbrukning, fylla rimliga anspråk på snabbhet och billighet. Beträffande elektriska ledningar ställde sig däremot det nuvarande expropriationsförfarandet ofta synnerligen tidsödande och kostsamt i förhållande till den skada och det intrång som föranleddes av ledningarnas framdragande. Enligt vad utskottet från skilda håll inhämtat förekomme det ej sällan, att markägare med vetskap om den tidsutdräkt och de dryga kostnader, expropriationsförfarandet förde med sig, vägrat att mottaga skälig ersättning för marks avstående eller upplåtande samt att vederbörande, för att undgå att exproprieras, nödgats utgiva väsentligt högre ersättning än som överensslämt med en riktig värdesättning.

Svenska vattenkraftföreningen och svenska elektricitetsverksföreningen ha i skrivelse den 7 december 1940 framhållit önskvärdheten av att expropriation må kunna erhållas för framdragande av elektrisk lågspännings- eller högspänningsledning, även om behovet av kraft är begränsat till viss fastighet, samt förordad införande av vidgad expropriationsrätt.

Genom expropriation vinner exproprianten en rätt till den därmed avsedda fastigheten som går före alla andra rättigheter till denna. Expropriation är därför av värde, även om fastighetsägaren medgivit att hans fastighet må tagas i anspråk. S. k. *pro forma expropriation* anlitas också i dylika fall för att bereda exproprianten en trygghet som icke kan vinnas t. ex. genom inteckning.

Ehuru *pro forma expropriation* ger bättre rätt än frivilliga överenskommelser, torde förfarandet icke hittills ha tillämpats i större utsträckning. Detta lär sammanhänga bland annat med att det är förenat med mycket besvär och dryga kostnader. Då emellertid olägenheterna av att helt lita till frivilliga överenskommelser också äro mycket betydande, ha krav framställts på införande av särskilda bestämmelser, varigenom på ett enklare sätt än nu skulle kunna vinnas en mot envar bestående ledningsrätt.

I gemensam skrivelse till Konungen den 18 oktober 1930 framhöll *svenska vattenkraftföreningen och svenska elektricitetsverksföreningen* önskvärd-

heten av att godvilliga uppgörelser med vederbörande fastighetsägare om rätt att framdraga elektriska kraftledningar kunde utan inteckning göras be-tryggande mot nya ägare och innehavare av respektive fastigheter, så länge kraftledningarna ägde bestånd. Härvid framhöllo föreningarna, att expropriationsförfarandet i allmänhet vore oskäligt dyrbart i förhållande till expropriationsobjektet. Föreningarna hemställde, att Kungl. Maj:t måtte låta undersöka möjligheten att genomföra en lagstiftning om rätt att hava kraftledningar å annans mark, grundad på samma principer som lagen om vägrätt.

En lagstiftning av mera begränsad innebörd och i syfte huvudsakligen att underlätta proformaexpropriation har föreslagits av *telegrafstyrelsen* i skrivelse till Konungen den 8 november 1935 och av *vattenfallsstyrelsen* i skrivelse till Konungen den 3 mars 1936. I dessa skrivelser har framhållits såsom önskvärt, att en lagändring komme till stånd, innebärande rätt för den exproprierande att i vissa fall verkställa utbetalning av expropriationsersättningen direkt till jordägaren.

Svenska vattenkraftföreningen och *svenska elektricitetsverksföreningen* ha framfört samma önskemål.

I detta sammanhang ha föreningarna även upptagit till behandling frågan, huruvida expropriationsrätt för koncessionspliktiga ledningar är begränsad till den tid koncessionen avser.

Enligt 2 § i 1902 års lag är den som vill utföra elektrisk starkströmsledning med spänning överstigande 250 volt med vissa undantag pliktig att söka koncession hos Konungen. Efter lagändring den 30 juni 1938 kräves koncession även om någon i anslutning till viss generator- eller transformatorstation eller inom visst område vill utföra elektrisk starkströmsledning med lägre spänning än nyss nämnts, såframt ledningen avser distribution av ström till fastigheter med olika ägare. Konungens tillstånd erfordras dessutom för att elektrisk starkströmsledning skall få framdragas inom område för allmän väg, vattentrafikled eller järnväg eller, när fråga är om luftledning, på mindre avstånd än 1,000 meter från gränsen av staten eller kommun tillhörigt flygfält. — Koncession meddelas för viss tid ej överstigande 40 år eller, om särskilda skäl därtill föranleda, 60 år. Koncession för högspänningsledning är i regel förfallen om den ej tages i bruk inom tre år.

Föreningarna ha hemställt, att expropriationstillstånd för elektriska starkströmsledningar, som beviljas enligt nu gällande eller framdeles eventuellt kompletterande lagar på området, formuleras så, att av desamma klart framgår, att den exproprierade rätten gäller så länge ledningen är koncessionerad och nyttjas.

Promemoria och lagutkast.

Inom justitiedepartementet har sedermera upprättats en den 27 december 1940 dagtecknad promemoria i dessa frågor.

I promemorian framhålles, att det ur allmän synpunkt är av vikt, att ökad elektrifiering, i synnerhet av landsbygden, äger rum och att, även om en ledning i det särskilda fallet kan synas tjäna allenast ett enskilt intresse, utbyggandet av ledningsnätet till de enskilda konsumenterna, sett i större sammanhang, är av betydelse för landets produktionsförmåga. Detta gällde såväl ledningar för belysning som ledningar för drivkraft. För att elektrifiering skulle kunna ske i önskvärd utsträckning vore det nödvändigt, att möjlighet funnes att tvångsvis taga mark i anspråk för framdragande av behövliga ledningar och att det härför erforderliga förfarandet ej krävde alltför lång tid eller vore förenat med för stora kostnader. När mark frivilligt upplåtes, vore det vidare av vikt, att den rätt som därmed avses på ett lämpligt sätt kunde tryggas för framtiden.

I promemorian har vidare — sedan erinrats om att andra lagutskottet ifrågasatt, huruvida icke ett förfarande, analogt med det som föreskrives i 1918 års lag om vattenledningar, borde införas i fråga om elektriska ledningar, medan vattenkraftföreningen och elektricitetsverksföreningen däremot uttalat sig för ett institut av samma art som vägrätt — framhållits, att intetdera av dessa alternativ torde vara fullt lämpligt, utan att en för nu föreliggande problem bättre anpassad lösning syntes kunna vinnas i nära anslutning till gällande lagstiftning om expropriation och om elektriska anläggningar.

I promemorian upptages härefter till behandling fråga om vidgad expropriationsrätt i vissa fall. I denna del anföres bland annat:

Under det att expropriation för närvarande torde kunna erhållas i erforderlig utsträckning för elektriska svagströmsledningar (telefonledningar m. m.), står denna möjlighet icke till buds för framdragande av elektriska starkströmledningar i åtskilliga fall, då det enligt nutida uppfattning rimligen måste anses påkallat. Rätt att tvångsvis få framdraga kraftledning över annans mark föreligger icke t. ex. om strömmen är avsedd allenast för belysning å viss fastighet i enskilt bruk, och således icke för en hel ort eller annat allmänt ändamål, eller om den skall användas vid en industriell anläggning som, ehuru i och för sig betydelsefull, likväl icke kan anses vara av »större betydelse» för det allmänna. Att det i allt fall varit möjligt att i så stor utsträckning som skett framdraga erforderliga ledningar över annans mark sammanhänger med att de flesta fastighetsägare på orten ofta haft ett gemensamt intresse av elektrifiering, varför nyttan av ledningen för den enskilde övernått det intrång som den medfört för honom och vid sådant förhållande frivilliga upplåtelse skett. Av vad som anfördes vid 1935 års riksdag framgår likväl, att svårigheter ej sällan uppkommit och att fastighetsägare som ställt sig avvisande kunnat bereda sig oskäligen förmåner på andras bekostnad. Detta utgör ett påtagligt missförhållande. Ehuru det är av vikt, att användningen av expropriation icke utvidgas utöver vad som är strängt nödvändigt, torde, för att avhjälpa detta missförhållande, möjligheten att få framdraga elektrisk ledning över annans mark böra utsträckas. Till stöd härför kan även åberopas, att enligt vattenlagen möjlighet föreligger att taga i anspråk annans fastighet för ett flertal enskilda ändamål. Även enligt den särskilda lagen om vattenledningar har en motsvarande tvångsrett erkänts för enskilt behov. Ur principiell synpunkt kunna alltså några

avgörande betänkligheter icke anföras mot en lagändring i den riktning som nu nämnts.

I promemorian föreslås att i 1 § av 1902 års lag införes stadgande, att om det för viss fastighets förseende med belysning eller drivkraft tarvas att elektrisk starkströmsledning framdrages över annan fastighet, som ej tillhör kronan, vad för ändamålet erfordras skall upplåtas, ändå att ledningen ej är avsedd för anläggning som är av större betydelse för det allmänna. Till skydd mot oskäligt intrång har härtill fogats den reservationen, att expropriationsrätt ej skall föreligga annat än om det intrång som förorsakas prövas ringa i jämförelse med nyttan av ledningen. Vidare skall expropriation kunna vägras, om intrånget eljest med hänsyn till ledningens ändamål kan anses oskäligt. Såsom exempel härå har anförts, att innehavaren av ett nöjesetablissemang eller av en utpräglad lyxindustri vill över annans mark framdraga ledning som vållar väsentlig olägenhet. I den föreslagna expropriationsrätten skall, liksom i den expropriationsrätt som nu medges i 1 §, gälla den inskränkningen att menighet ej skall vara pliktig att inom område, för vilket finnes stadsplan eller byggnadsplan, eller inom fastställt hamnområde avstå eller upplåta gata, torg, allmän plats eller vattendrag. Vidare föreslås även för nu ifrågavarande fall, att där ledning inom område, för vilket ej finnes stadsplan eller byggnadsplan, skall framdragas på mindre avstånd än 150 meter från boningshus eller annan vid gård uppförd byggnad eller tomtplats eller trädgård, som tillhör fastighetens ägare, denne ej skall vara skyldig något avstå eller upplåta, utan så är, att Konungen finner annan sträckning för ledningen icke kunna utan synnerlig olägenhet användas.

Därest expropriationsrätt införes för framdragande av ledningar som nu sagts, bör enligt vad i promemorian föreslås tagas under överbäggande att i anslutning till ett sådant stadgande införa visst undantag från regeln att expropriationstillstånd alltid skall meddelas av Kungl. Maj:t, därvid erinras att enligt vattenlagen och den särskilda lagen om vattenledningar expropriationsrätt medges av domstol eller synemän.

I promemorian föreslås i denna del, att stadgande meddelas om rätt till expropriation utan Kungl. Maj:ts tillstånd för elektrisk ledning, när fastighetens ägare förklarar sig villig till upplåtelsen och denna förorsakar allenast ringa men, och att det skall ankomma på domstolen att pröva att dessa förutsättningar föreligga. Domstolen har däremot, enligt vad i promemorian framhålls, icke att verkställa prövning av frågan om koncession. I promemorian anmärkes, att i de fall, då enligt den här ifrågavarande undantagsbestämmelsen Kungl. Maj:ts tillstånd för expropriation icke vidare erfordras, sökanden bör hos domstolen förebäringa den utredning som eljest skolat biläggas ansökningsen till Konungen. För detta ändamål borde vidtagas en ändring i 89 § lagen om expropriation, som handlar om elektriska svagströmsledningar och till vilken 1 § fjärde stycket i 1902 års lag hänvisar.

Härefter upptages till behandling i promemorian fråga om jämkning i nu gällande regler om förhöjning av ersättning. Sådan förhöjning skall enligt 1902 års lag utgå med hälften av det belopp som jämlikt de i 1917 års lag stadgade grunder skolat utgivas. Skall fastigheten användas för kronans räkning eller är sådant fall för handen, att expropriation för starkströmsanläggning kan äga rum jämlikt sistnämnda lag, skall dock vad nu sagts om förhöjning av ersättningen icke tillämpas.

I promemorian anföres, att när det gäller distributionsledningar, i allmänhet syntes mindre påkallat att förhöjning skulle utgå å ersättningen. Ägaren av en fastighet, som hade ett ogynnsamt läge med hänsyn till möjligheterna att erhålla elektrisk kraft, nödgades genom nämnda regel att vidkännas extra kostnader utöver vad som kunde anses nödvändigt. Undantag från förhöjning borde därför stadgas åtminstone i fråga om ledning med spänning ej överstigande 250 volt. Ledning med större spänning kunde medföra väsentligt intrång och inverka menligt på möjligheten att framdeles höja fastighetens avkastningsförmåga. Det syntes därför vara mera motiverat, att förhöjning skulle utgå å ersättning för framdragande av högspänningsledningar.

Beträffande själva förfarandet i övrigt vid expropriation ha i promemorian upptagits de av telegrafstyrelsen och vattenfallsstyrelsen uttalade önskemålen om befrielse i vissa fall från skyldighet att nedsätta expropriationsersättning hos länsstyrelsen, vilka önskemål gällde såväl svagströms- som starkströmsledningar. En lättnad i detta hänseende syntes vara av stor betydelse för ökad tillämpning av proformaexpropriation.

Under i huvudsak de förutsättningar som angivits i 95 § i 1917 års lag föreslås undantag från skyldigheten att nedsätta expropriationsersättning hos länsstyrelsen. Det har icke ansetts vara skäl att begränsa stadgandet till det fall, att fråga är om upplåtelse av nyttjanderätt för elektriska ledningar, men angivits, att stadgandet skall gälla allenast, då fråga är om upplåtelse av särskild rätt och avsikten således icke är att expropriera äganderätt. I anslutning till detta stadgande, som borde införas i 48 §, har föreslagits, att om undantag från nedsättningskyldighet medgives, den exproprierande i stället för att nedsätta ersättningen skall göra anmälan hos länsstyrelsen och styrka, att expropriationsersättningen guldits, samt att vad i lagen är stadgat om nedsättande av expropriationsersättning i tillämpliga delar skall gälla sådan anmälan. Detta innebär, att om anmälan försummas, expropriationsrätten förverkas.

Till sist ha i promemorian föreslagits vissa ändringar i de bestämmelser som under 89—96 §§ i 1917 års lag meddelas om elektriska svagströmsledningar. Såsom förut nämnts har i promemorian ifrågasatts att beträffande elektriska starkströmsledningar stadga visst undantag från regeln att Kungl. Maj:ts tillstånd förutsättes för expropriation, näm-

ligen då fastighetens ägare lämnat sitt medgivande till ledningens framdragande och ledningen medför allenast ringa men. Ett sådant undantag har syntts motiverat även i fråga om elektriska svagströmsledningar, i synnerhet som sådana praktiskt sett icke framdragas av annan än telegrafstyrelsen.

I promemorian framhålles vidare, att enligt 91 § i lagen om expropriation fastighet, som avses med ansökan om rätt att framdraga svagströmsledning, må genast tagas i användning av den exproprierande sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats, dock allenast såframt säkerhet ställes för expropriationsersättningen jämte ränta. Motsvarande rätt att taga fastigheten i besittning, sedan stämning utfärdats, föreslås för det fall, att fastighetsägaren förklarar sig villig att upplåta nyttjanderätt för ledningen, ehuru han helt naturligt i allmänhet kan förväntas godvilligt lämna medgivande även till besittningstagandet. Vidtages denna ändring, kommer den enligt vad i promemorian uttalas att jämlikt 1 § fjärde stycket i 1902 års lag bliva tillämplig även då fråga är om elektrisk starkströmsledning.

Beträffande frågan, i vad mån expropriation för koncessionspliktiga ledningar, vilken icke avser äganderätt, kan gälla för längre tid än koncessions-tiden, anmärkes avslutningsvis i promemorian, att något hinder härför icke syntes föreligga. Särskilt när tilläggskoncession medgives med allenast kort giltighetstid, förefölle det också praktiskt nödvändigt att denna möjlighet funnes. Vid meddelande av expropriationstillstånd borde tydligt angivas, hurvida det vore avsett att expropriation skulle gälla för längre tid än koncessionen.

Över promemorian jämte därvid fogade lagutkast hava efter remiss yttranden avgivits av ett flertal myndigheter och sammanslutningar. Beträffande innehållet i yttrandena får utskottet hänvisa till sid. 17—25 i propositionen. Här må endast återgivas vad kommerskollegium i sitt yttrande anfört beträffande frågan om expropriationsrätt för område med stadsplan eller byggnadsplan eller hamnområde. Härutinnan yttrar kollegium följande:

I promemorian har framhållits, att den föreslagna utvidgade expropriationsrätten borde, liksom fallet vore med den expropriationsrätt, som vore medgiven i 1 § i dess nu gällande lydelse, icke gälla i fråga om område, för vilket finnes stadsplan eller byggnadsplan eller inom fastställt hamnområde, där fråga vore om avstående eller upplåtande av gata, torg, allmän plats eller vattendrag.

Kollegium vill angående denna fråga bringa i erinran, hurusom den veto-rätt, som sålunda tillkommer kommun, huvudsakligen tillkommit för att bereda kommun möjlighet att förhindra dylika ledningars framdragande, där-est detta med hänsyn till användningen av kommunens gatusystem för trafiken samt för anbringande av anordningar för belysning, vattenledning och markens torrläggning m. m. skulle visa sig mindre lämpligt. Med den avfattning stadgandet ifråga kom att få har emellertid den kommunala vetorätten fått en större omfattning. Kommunen har sålunda i sin hand att förhindra framdragandet även av ledningar, som i och för sig på intet vis kunna vara till hinders ur angivna synpunkter. Kommunerna hava även i stor utsträck-

ning begagnat sig av vetorätten för ledningar av dylikt slag, nämligen då kommunens intressen som kraftleverantör kunnat skadas genom tillstånds medgivande. Sedan numera efter den vid 1938 års riksdag genomförda ändringen av 1902 års lag det ankommer på Kungl. Maj:t att tillse, att koncessionsansökningar för elektriska starkströmsledningar icke bifallas med mindre ledningen i fråga fyller ett verkligt behov och därjämte kan anses ingå som ett led i en rationell elektrifiering, synes frågan om rätten att framdraga ledning inom stadsplanlagt område böra avgöras icke av vederbörande kommun utan av Kungl. Maj:t.

I detta sammanhang vill kollegium erinra om att en fråga, likartad med den här berörda, föranlett särskild riksdagsskrivelse (nr 249/1926). I denna hemställde riksdagen att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida nu gällande lagbestämmelser rörande elektriska anläggningar borde ändras i den riktning att menighet, där ett för staten eller annan menighet viktigt intresse det krävde, kunde åläggas skyldighet att inom område för vilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning eller inom fastställt hamnområde, avstå eller upplåta gata m. m. för framdragande av elektrisk starkströmsledning erforderlig för elektrisk järnväg eller spårväg. Denna riksdagsskrivelse tillkom i anledning av en motion i andra kammaren, vilken motion föranleddes av den bekanta tvisten mellan Djursholmsbanan och Stockholms stad beträffande banans rätt att trafikera Engelbrektsgatan i Stockholm. Kollegium, som den 29 februari 1932 avgav utlåtande i ärendet, biträdde den av andra lagutskottet utalade principiella uppfattningen i frågan, men höll före att den ifrågasatta lagändringen icke vore av den aktualitet eller vikt att den ensam borde vidtagas, utan ansåg att den borde upptagas till prövning vid en förestående revision av elektricitetslagen i dess helhet.

Sedan detta kollegii yttrande avgavs har emellertid det i riksdagsskrivelsen berörda spørsmålet aktualiserats. Man torde nämligen kunna förvänta, att i en nära framtid behov kommer att föreligga för framdragande av ledningar för trådbussar i olika städer från kringliggande förorter. Det synes vara av betydelse att möjlighet att för sagda ändamål erhålla expropriation hålles öppen.

Med hänsyn till det förenämnda vill kollegium föreslå att andra stycket i 1 § utgår.

Föredragande departementschefen, statsrådet Westman, har bland annat anfört:

»Enligt utkastet till ändring i 1902 års lag skall expropriation för viss fastighets enskilda behov kunna medgivas, om det intrång som förorsakas av ledningen prövas ringa i jämförelse med nyttan av ledningen och intrånget ej heller eljest med hänsyn till ledningens ändamål kan anses oskäligt. En utvidgning av expropriationsrätten i denna riktning synes med hänsyn till nutida förhållanden välmotiverad och har tillstyrkts av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna. Kommerskollegium har därvid i sitt yttrande förordat, att båda de föreslagna begränsningarna i nämnda rätt måtte utgå. I ett annat yttrande har ifrågasatts, huruvida icke ur förslaget borde uteslutas den föreslagna begränsningen, att intrånget ej finge anses oskäligt med hänsyn till ledningens ändamål. Enligt min mening är bestämmelsen, att intrånget ifråga skall prövas vara ringa i jämförelse med nyttan, av värde och står i god överensstämmelse med andra stadganden om rätt till expro-

priation för enskilt behov. Däremot synes det överflödigt att särskilt angiva, att intrånget ej får vara oskäligt med hänsyn till ledningens ändamål, enär bedömandet av ändamålet med ledningen tydligen ingår i prövningen av förstnämnda fråga.

Det må anmärkas, att möjlighet till expropriation uppenbarligen föreligger för en redan framdragen ledning — lika väl som för en tillämnad ledning — om rätten att behålla ledningen icke förut tryggats genom expropriation.

Enligt 1 § andra stycket i 1902 års lag kan menighet vägra att inom område, för vilket finnes stadsplan eller byggnadsplan, eller inom fastställt hamnområde för elektrisk anläggning avstå eller upplåta gata, torg, allmän plats eller vattendrag. Kommerskollegium har i sitt yttrande riktat en enligt min mening välbefogad kritik mot denna vetorätt. Med anledning av vad kollegium anfört torde det vara lämpligt att jämka stadgandet så, att Konungen må medgiva undantag därifrån om synnerliga skäl föreligga. Kommerskollegium har vidare föreslagit en mindre jämkning av den i tredje stycket av paragrafen intagna bestämmelsen om att fastighets ägare ej är skyldig att något avstå eller upplåta, därest ledningen skall inom område, för vilket ej finnes stadsplan eller byggnadsplan, framdragas på mindre avstånd än ett-hundrafemtio meter från boningshus eller annan vid gård uppförd byggnad eller tomtplats eller trädgård som tillhör fastighetsägaren. Denna jämkning, som avser att giva bestämmelsen en smidigare avfattning, torde böra genomföras. En motsvarande ändring bör vidtagas i 2 § 1 mom.

Beträffande det genom promemorian framlagda förslaget, att ansökan om expropriation för elektrisk ledning skall kunna göras direkt hos domstolen i orten, såframt fastighetsägaren lämnat sitt medgivande till expropriationen och denna medför allenast ringa men, har kommerskollegium anmärkt, att frågan om avvikelse från regeln att expropriationstillstånd meddelas av Kungl. Maj:t syntes vara av större räckvidd och ej borde lösas partiellt för nyssnämnda speciella fall. Nämnda förslag torde dock fylla ett praktiskt behov och synes icke kunna stå hindrande i vägen för en mera omfattande lagstiftning om ledningsrätt, som framdeles kan tänkas bli genomförd.

I fråga om den närmare innebörden av bestämmelsen torde böra uppmärksammas, att frågan, vad som kan anses utgöra allenast ringa men, bör bedömas med hänsyn till fastighetens värde och övriga omständigheter i varje särskilt fall. Det är ju uppenbart, att visst intrång, även om det uppskattas till samma belopp, kan vara av helt olika betydelse för olika fastigheter. Intrång som i fråga om en större fastighet är att anse såsom ringa kan alltså, då det gäller en mindre fastighet, innebära väsentligt men. Vidare må påpekas, att om domstolen skulle finna att det intrång som åsamkas ej kan anses ringa, domstolen givetvis bör bereda sökanden tillfälle att hos Kungl. Maj:t göra ansökan om expropriationstillstånd innan målet slutligen avgöres.

Vad härefter angår bestämmelsen i 1 § fjärde stycket i 1902 års lag om att förhöjd ersättning i vissa fall skall utgå lärer det icke kunna bestridas,

att den skillnad i fråga om ersättningen som där göres mellan expropriation för kronans och expropriation för annans räkning är svårförklarlig. Kronan skall enligt gällande lag icke i något fall utgiva större ersättning än fulla värdet, under det att annan sökande skall utgiva förhöjning med 50 procent, såvida icke expropriation kan äga rum enligt 1917 års lag. Det synes önskvärt att åstadkomma likställighet i fråga om expropriation för likartade ändamål, oavsett vem som är sökande. En sådan likställighet kan åvägbringas antingen genom att stadga, att förhöjd ersättning skall gäldas även av kronan, eller genom att utesluta den nuvarande bestämmelsen om sådan förhöjning. Det senare alternativet har förordats av kommerskollegium. Till stöd härför kunna också, särskilt under nu rådande förhållanden, anföras starka skäl. Den elektrifiering som alljämt återstår torde beröra sådana landsändar, dit det förut varit mindre lönande att draga fram ledningar på grund av avståndet, gles bebyggelse eller andra särskilda förhållanden. Statsmakterna ha sökt att på alla sätt medverka till att dessa delar av riket komma i åtnjutande av den förmån tillgången till elektrisk kraft erbjuder. Tydligt är det för detta syfte bland annat angeläget, att onödiga kostnader undvikas. Framdragandet av ledningar till nämnda bygder torde icke böra fördyras genom att vissa jordägare i trakten eller i närheten därav — med avvikelser från vad som gäller enligt den allmänna expropriationslagstiftningen — erhålla gottgörelse för det intrång, som vållas dem, med mer än verkliga värdet. Erfarenheten torde ha utvisat, att den ersättning som bestämmes av expropriationsnämnd innefattar skälig gottgörelse utan att förhöjning utgår. Med hänsyn härtill anser jag mig kunna biträda kommerskollegiets förslag.

I mål, däri stämning utfärdats före nya lagens ikraftträdande, bör nu gällande bestämmelse om förhöjning i ersättning alljämt tillämpas.

I promemorian har såsom förut nämnts vidare föreslagits, att domstolen under vissa förutsättningar skall kunna medgiva befrielse från skyldighet att nedsätta expropriationsersättning hos länsstyrelsen, vare sig expropriationstillstånd givits av Kungl. Maj:t eller av domstolen. Av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har vid behandling av denna fråga förordats utredning i syfte att giva länsstyrelsen rätt att, även om nedsättning skett, göra avsteg från stadgandena om hållande av sammanträde för fördelning av ersättningen, försåvitt samtliga rättsinnehavare som kunna beröras därav givit sitt samtycke. Genom ett sådant stadgande skulle möjligen fördelnings-sammanträde kunna undvikas i större antal fall än som följer av den i promemorian föreslagna bestämmelsen. Denna står emellertid i bättre överensstämmelse med vattenlagen och inteckningsförordningens föreskrifter samt torde fördenskull vara att föredraga.

I ett par yttranden förordas, att de bestämmelser i 1917 års lag och i 1902 års lag vilka avse upplåtelse av nyttjanderätt för elektriska ledningar må utvidgas att avse jämväl upplåtelse av servitutsrätt. Till stöd härför har, efter vad det vill synas, med rätta åberopats, att då nyttjanderätt genom

expropriation kan förvärfvas för all framtid, servitutsrätt icke innebär någon större belastning än nyttjanderätt. Tydligt är också, att det bland annat ur kreditsynpunkt kan vara förenat med fördel att ledningsrätten följer äganderätten till den fastighet för vilken ledningen är avsedd. Nämda utvidgning synes fördenskull böra vidtagas. Den påkallar en övergångsbestämmelse till undvikande av att redan förvärfvade servitutsrättigheter underkastas den inskränkning som följer av bestämmelserna i 96 § i 1917 års lag om skyldighet att flytta ledning m. m.

I det yttrande som avgivits av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har ifrågasatts, huruvida icke giltigheten av den rätt, som genom expropriation förvärfvats för koncessionspliktig ledning, borde anknytas till koncessionstiden på så sätt att rätten komme att upphöra om koncessionen ej förnyades inom viss tid. Att anknyta rättighetens giltighetstid helt till gällande koncession är tydligen av praktiska skäl uteslutet. Om t. ex. tilläggskoncession medgives, kan det vara uppenbarligen avsett, att ledningen skall bestå mycket lång tid, ehuru koncessionen begränsas till återstående tid av förut meddelad koncession. Avser expropriationen äganderätt, kan för övrigt enligt sakens natur någon begränsning ej ifrågakomma. Men även en sådan regel som den av länsstyrelsen föreslagna kan, om den göres generell, tänkas få obilliga verkningar i fall, då ersättning utgivits för lång tid framåt. Det synes därför lämpligare att, såsom i promemorian förutsatts, i expropriations-tillståndet anges, huru länge den genom expropriationen förvärfvade rätten må gälla, om den ej utgör äganderätt. Härvid synes i regel kunna föreskrivas, att rättigheten skall gälla för all framtid, såvida ledningen i fråga utan längre avbrott alltså användes för sitt ändamål.»

Lagrådet har framställt vissa erinringar mot de till lagrådet remitterade förslagen, vilka i huvudsak iakttagits vid förslagens slutliga utformning.

Utskottet.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen har från skilda håll framställts önskemål angående vidgad expropriationsrätt för elektriska ledningar samt om vissa förenklingar i lagstiftningen på detta område. Bland annat har riksdagen i skrivelse till Konungen den 11 mars 1935 anhållit, att utredning måtte verkställas rörande möjligheterna att förenkla och förbilliga förfarandet vid tvångsförvärfv av rätt att å annans mark framdraga elektriska ledningar. I de genom propositionen framlagda förslagen hava dessa önskemål i väsentlig utsträckning blivit tillgodosedda. Enligt utskottets mening äro förslagen väl ägnade att läggas till grund för lagstiftning i ämnet.

Bland de särskilda bestämmelserna i förslagen har utskottet särskilt uppmärksammat, att det i 1 § andra stycket i 1902 års lag upptagna stadgandet, att menighet ej är pliktig att inom område, för vilket finnes stadsplan eller byggnadsplan, eller inom fastställt hamnområde för elektrisk anläggning avstå eller upplåta gata, torg, allmän plats eller vattendrag, jämkats sålunda, att Konungen må medgiva undantag från denna kommunala vetorätt när

synnerliga skäl föreligga. Den sålunda förordade ändringen har jämväl för utskottet påpekats av svenska stadsförbundet, som i en till utskottet överlämnad skrivelse vänt sig emot borttagande av den nu gällande ovillkorliga vetorätten. Med hänsyn till att enligt den föreslagna lydelsen av stadgandet undantag härifrån må av Konungen medgivas endast när synnerliga skäl tala härför finner utskottet befogade anmärkningar icke kunna riktas mot förslaget i denna del.

Ej heller i övrigt hava de framlagda förslagen givit anledning till erinran från utskottets sida. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen.

Stockholm den 11 december 1941.

På andra lagutskottets vägnar:

KERSTIN HESSELGREN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman**, *Linder*, *Tamm*, *Olof Carlsson*, *Holstenson*, *Nils Elowsson* och *Näslund**;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Hage**, *Olovson* i Västerås, *Hallagård*, *Pettersson* i Hällbacken, *Hermansson*, *Holm** och *Hagård*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.